

Aan het College van Burgemeester en Wethouders  
Gemeente Hilversum  
Dudokpark 1  
Hilversum

Hilversum, 10 oktober 2016

Betreft: Art. 41 vragen m.b.t. gebruik rubbergranulaat

Geacht College,

De fractie van GroenLinks is zich rot geschrokken van de Zembla uitzending over het gebruik van rubbergranulaat op kunststof sport-/grasvelden. Hilversum heeft meerdere kunststof sport-/grasvelden. De uitzending is voor wethouder Voorink aanleiding geweest om op 7 oktober jl. een brief te schrijven aan de sportbestuurders van Hilversum.

In de uitzending wordt duidelijk dat de veiligheid van de toepassing van rubbergranulaat jarenlang was gestoeld op een achteraf als slecht te beoordelen onderzoek van het RIVM. Uit de uitzending blijkt ook dat er in Nederland geen enkele controle is op de grondstoffenstroom van het rubbergranulaat. Oude vermalen autobanden worden veelvuldig als grondstof toegepast. In deze autobanden komen hoge concentraties milieuschadelijke en kankerverwekkende stoffen voor. Uit de uitzending blijkt onder meer dat de concentratie van PAK's en andere schadelijke stoffen in het rubbergranulaat vele male hoger liggen dan bijvoorbeeld is toegestaan in kunststof speelgoed. Er wordt een verband gelegd tussen leukemie en het veelvuldig voorkomen van deze ziekte onder keepers. Uit de brief blijkt onder meer dat hetzelfde granulaat ook wordt toegepast in de openbare ruimte (trapveldjes). Er is een milieuvriendelijker alternatief op de markt, namelijk een granulaat van kokos- en kurkvezels, maar dit wordt om prijstechnische redenen bijna nooit toegepast.

Ondanks de twijfels aan het RIVM-onderzoek en de zorgwekkende signalen kiest wethouder Voorink ervoor om geen maatregelen te nemen of deze te adviseren. Wethouder Voorink wil op de uitkomsten van Europees onderzoek wachten. Hij motiveert deze afwachtende houding door in zijn brief te stellen dat in elastiekjes dezelfde stoffen zitten als in het rubbergranulaat. Minister Edith Schippers (Volksgezondheid, VVD) heeft er minder vertrouwen in en kondigde vrijdag jl. een extra onderzoek aan naar de rubberkorrels op kunstgrasvelden. Zij wil niet wachten op de uitkomsten van het Europese onderzoek.

GroenLinks voelt zich slecht geïnformeerd over de praktijk rond de toepassing van rubbergranulaat op kunstgrasvelden in Hilversum. GroenLinks heeft daarom de volgende vragen:

1. Heeft wethouder Voorink voorafgaand aan de verzending van zijn brief aan de sportbestuurders zelf de ZEMBLA-uitzending gezien?
2. Hoe heeft hij zichzelf geïnformeerd voorafgaand aan de verzending van uw brief? Heeft hij bijvoorbeeld contact gehad met de GGD, het ministerie, de sportbonden, de Voedsel en Warenautoriteit, vakbonden, Inspectie Sociale Zaken en werkgelegenheid (ARBO) of de grondwaterwinningsbedrijven? Wat hebben zij geadviseerd om te doen?
3. Op basis van welke informatie weet hij dat de gebruikte grondstof in elastiekjes afkomstig is van vermalen autobanden?
4. Kunt u de gemeenteraad een lijst sturen van de locaties, het oppervlak van de betrokken velden, het geschatte aantal gebruikers, de betrokken verenigingen daarbij, de ligging t.o.v. of in grondwaterbeschermingsgebied en het aantal jaren dat deze grasvelden reeds bestaan?
5. Kunt u per locatie aangeven wie verantwoordelijk is voor het beheer en de periodieke uitstrooiing van het rubbergranulaat?
6. Hoe vaak wordt rubbergranulaat aangevuld en hoeveel kilo is er inmiddels binnen de gemeente uitgestrooid in de afgelopen jaren?
7. Waar blijft het rubbergranulaat na uitstrooiing? Spoelt het uit? Waait het weg? Verslijt het?
8. Is rubbergranulaat verwijderbaar en zo ja hoe en wat kost dit dan?
9. Zijn er op dit moment projecten in uitvoering of voorbereiding waar op rubbergranulaat wordt toegepast?
10. Welke aansprakelijkheid draagt de gemeente?
11. Kunt u bij benadering aangegeven hoeveel Hilversummers op regelmatige basis in aanraking komen met het rubbergranulaat?
12. Welke ondersteuning biedt u aan sportclub die op korte termijn beschermende maatregelen willen nemen?
13. In hoeverre werken onze aanbestedingsvoorwaarden het gebruik van rubbergranulaat in de hand?
14. Wat zou het per direct omschakelen van rubbergranulaat op kokos-kurkvezels de gemeente kosten?
15. Wat betekent het voorzorgbeginsel voor u in deze kwestie en welke consequenties verbindt u daaraan?

Met vriendelijke groet,

Jan Kastje  
Raadslid

Frank Kool  
Fractiemedewerker

## Antwoorden van het college van burgemeester en wethouders d.d. 8 november 2016

Op 10 oktober 2016 heeft GroenLinks artikel 41 vragen gesteld aan het college m.b.t. gebruik van rubbergranulaat op kunststof sport-/grasvelden. Hieronder geven wij u antwoord op uw vragen:

1. Heeft wethouder Voorink voorafgaand aan de verzending van zijn brief aan de sportbestuurders zelf de ZEMBLA-uitzending gezien?  
**Antwoord van het college:** Nee, de avond na de uitzending heeft hij dit pas kunnen doen. Hij vond het evenwel van het grootste belang dat er nog voor het weekend contact werd gelegd met de clubs en het bestuur en haar leden werden geïnformeerd middels de brief.
2. Hoe heeft hij zichzelf geïnformeerd voorafgaand aan de verzending van uw brief? Heeft hij bijvoorbeeld contact gehad met de GGD, het ministerie, de sportbonden, de Voedsel en Warenautoriteit, vakbonden, Inspectie Sociale Zaken en werkgelegenheid (ARBO) of de grondwaterwinningsbedrijven? Wat hebben zij geadviseerd om te doen?  
**Antwoord van het college:** Er is veelvuldig overleg geweest met de betrokken clubs in Hilversum, de KNVB en de Vereniging Sport en Gemeente (VSG).
3. Op basis van welke informatie weet hij dat de gebruikte grondstof in elastiekjes afkomstig is van vermalen autobanden?  
**Antwoord van het college:** Deze informatie staat op de website van de VSG.
4. Kunt u de gemeenteraad een lijst sturen van de locaties, het oppervlak van de betrokken velden, het geschatte aantal gebruikers, de betrokken verenigingen daarbij, de ligging t.o.v. of in grondwaterbeschermingsgebied en het aantal jaren dat deze grasvelden reeds bestaan?

**Antwoord van het college:** Zie onderstaand overzicht;

| Club / eigenaar-beheerder | Locatie/sportpark | Aantal velden / oppervlak ca. m2 | Geschat (door club) aantal gebruikers per week | Ligging grondwater beschermings-gebied | Bouwjaar     |
|---------------------------|-------------------|----------------------------------|------------------------------------------------|----------------------------------------|--------------|
| Wasmeer gemeente          | Anna's Hoeve      | 1 / 7740                         | 1000                                           | ja                                     | 2015         |
| SC't Gooi gemeente        | Berestein         | 1 / 7830                         | 700                                            | nee                                    | 2014         |
| Altius gemeente           | Berestein         | 1 / 8590                         | 700                                            | nee                                    | 2010         |
| Victoria gemeente         | Loosdrecht        | 2 / 16.450                       | 2000                                           | nee                                    | 2007<br>2009 |
| Olympia club              | Berestein         | 1 / 8020                         | 700                                            | nee                                    | 2014         |
| Victoria club             | Loosdrecht        | 1 / 6880                         | 1000                                           | nee                                    | 2015         |

|                                        |                                                                                                                                     |          |     |    |      |
|----------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|-----|----|------|
| Cruyff ?<br>Court<br>Noord<br>gemeente | *geen SBR rubber<br>maar TPE<br>(Thermoplastisch<br>elastomeer ook wel<br>technische rubbers<br>of synthetische<br>rubbers genoemd) |          |     |    | 2009 |
| Davy<br>Klaassen<br>Court<br>gemeente  | Anna's Hoeve                                                                                                                        | 1 / 1204 | 300 | ja | 2015 |

\* 5 velden in eigendom en beheer gemeente / totaal 40.610 m<sup>2</sup>

\* 2 velden in beheer en eigendom door club/ totaal 15.380 m<sup>2</sup>

\* 1 Cruyff-court (met SBR) in beheer en eigendom gemeente/ totaal 1204m<sup>2</sup>

5. Kunt u per locatie aangeven wie verantwoordelijk is voor het beheer en de periodieke uitstrooiing van het rubbergranulaat?  
**Antwoord van het college:** Zie overzicht vraag 4.
6. Hoe vaak wordt rubbergranulaat aangevuld en hoeveel kilo is er inmiddels binnen de gemeente uitgestrooid in de afgelopen jaren?  
**Antwoord van het college:** Bij aanleg zit er ongeveer 120 ton rubber in een veld. Per jaar wordt ongeveer gemiddeld 1 ton aangevuld. Dit gebeurt door wekelijks de meest kwetsbare plekken wat handmatig bij te strooien. Ook wordt rubber 2x per jaar aangevuld bij het periodieke onderhoud door de leverancier.
7. Waar blijft het rubbergranulaat na uitstrooiing? Spoelt het uit? Waait het weg? Verslijt het?  
**Antwoord van het college:** Er zijn geen officiële onderzoeksrapporten maar gezond verstand zegt: door slijtage wordt het fijner, waardoor het volume afneemt. 1 ton verlies per jaar aan rubber is hierdoor te verklaren. Daarnaast zie je dus korreltjes buiten het veld of aan de kleding van spelers. Hoeveel? In volume valt dit echter erg mee. Uitspoelen is niet aan de orde, korrels gaan niet door de mat. Op het moment dat de mat wordt vervangen is te zien dat er geen korrels in de ondergrond zitten.
8. Is rubbergranulaat verwijderbaar en zo ja hoe en wat kost dit dan?  
**Antwoord van het college:** Ja, je kunt het SBR vervangen door Kurk of TPE. In een bestaande mat kost dat al gauw € 100.000 tot € 125.000 voor vervanging naar Kurk en € 275.000 tot € 300.000 voor vervanging naar TPE. Vooral van Kurk zijn nog geen officiële onderzoeksrapporten over gezondheidsrisico's. Ook moet bij vervangen van infill een officieel goedkeuringsprotocol van ISA worden gevolgd.
9. Zijn er op dit moment projecten in uitvoering of voorbereiding waar op rubbergranulaat wordt toegepast?  
**Antwoord van het college:** Zomer 2017 is vervanging van de toplaag van het kunstgras hoofdveld van Victoria gepland.

10. Welke aansprakelijkheid draagt de gemeente?

**Antwoord van het college:** Op dit moment is het gebruik van rubbergranulaat nog niet onrechtmatig. Hierdoor zijn wij op dit moment nog niet aansprakelijk voor mogelijke schadeclaims. Wij wachten het onderzoek van het RIVM af. Als het onderzoek van het RIVM aantoont dat het rubbergranulaat gevaarlijk is en wij ondernemen geen acties dan ontstaat er een andere situatie met betrekking tot aansprakelijkheid van de gemeente.

11. Kunt u bij benadering aangegeven hoeveel Hilversummers op regelmatige basis in aanraking komen met het rubbergranulaat?

**Antwoord van het college:** Zie overzicht bij vraag 4, info van betrokken clubs.

12. Welke ondersteuning biedt u aan sportclub die op korte termijn beschermende maatregelen willen nemen?

**Antwoord van het college:** Het is aan de sportclubs om zelf te kiezen voor maatregelen. Op hun site hebben alle voetbalclubs hun reactie gegeven over de kunstgrasvelden. De KNVB geeft de clubs ook advies. Alle Hilversumse voetbalclubs conformeren zich aan het standpunt van de KNVB (VSG, RIVM). Wij houden over dit onderwerp intensief contact met de clubs.

13. In hoeverre werken onze aanbestedingsvoorwaarden het gebruik van rubbergranulaat in de hand?

**Antwoord van het college:** De aanbestedingsregels hebben geen direct verband/relatie met het toepassen van rubbergranulaat.

14. Wat zou het per direct omschakelen van rubbergranulaat op kokos-kurkvezels de gemeente kosten?

**Antwoord van het college:** Er zijn mogelijkheden voor een ander type infill. Knelpunt is hierbij dat bij het aanpassen van de infill, de configuratie van de reeds aangebrachte mat wellicht ook moet worden aangepast en/of een formele goedkeuringsprocedure bij de keuringsinstantie moet worden doorlopen. Dit afhankelijk van details van de constructie. Op hoofdlijnen kan men in dit geval aan de volgende mogelijkheden denken:

- Ombouwen naar zand/TPE infill. Indicatieve kosten > € 275.000 tot € 300.000 per veld mits hiervoor door KNVB/ISA Sport formele goedkeuring wordt verleend;
- Ombouw naar zand/natuur infill (Kurk) Indicatieve meerprijs van € 100.000 - € 125.000 per veld, mits hiervoor door KNVB/ISA Sport formele goedkeuring wordt verleend;
- Voor beide opties geldt dat er een keuringsprocedure moet worden doorlopen.

Gezien de hoge investeringen lijkt het voor de hand te liggen om met name de wat oudere velden dan wat eerder af te schrijven en compleet te vervangen. Een complete toplaagvervanging per veld kost indicatief:

- Met SBR infill; ca. € 200.000,-
- Met Kurk infill; ca. € 275.000,- ( let op: van Kurk zijn er nog geen rapporten gepubliceerd over veiligheid in relatie tot gezondheid!)
- Met TPE infill; ca. € 400.000,-

Daarnaast zijn er nog enkele systemen goedgekeurd met EPDM kunststofgranulaat . De kosten van EPDM liggen iets lager dan voor TPE.

15. Wat betekent het voorzorgbeginsel voor u in deze kwestie en welke consequenties verbindt u daaraan?

**Antwoord van het college:** Wij achten het voorzorgsbeginsel niet van toepassing en wachten landelijk en Europees onderzoek af.

Bijlage: bericht VSG d.d. 31 oktober 2016

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Burgemeester en wethouders van Hilversum,

de gemeentesecretaris a.i.,                      de burgemeester,

mr. P.G. Schulten

P.I. Broertjes

Bijlage bij de beantwoording van de vragen van GroenLinks m.b.t. gebruik van rubbergranulaat op kunststof sport-/grasvelden.

Bericht VSG d.d. 31 oktober 2016

Aanvullend berichten wij u de laatste stand van zaken / actualiteit, zie onderstaand bericht van de VSG:

**Van:** Vereniging Sport en Gemeenten  
**Verzonden:** maandag 31 oktober 2016 16:33  
**Onderwerp:** RIVM start veldonderzoek naar rubbergranulaat

Geachte wethouder(s) sport (en gezondheid),

Het RIVM start vandaag met de monsternamen van rubbergranulaat op 100 sportvelden in Nederland. Hiermee wordt een representatief beeld verkregen van de samenstelling van het granulaat. Met deze brief informeren wij u over de opzet van het RIVM-onderzoek en andere onderzoeken die zijn of worden geïnitieerd.

De onderzoeksopzet van RIVM is vorige week tijdens de eerste maatschappelijke klankbordvergadering met verschillende stakeholders uitvoerig besproken. Dit klankbord zal met grote regelmaat bijeenkomen om signalen en vragen die leven in de maatschappij en binnen komen bij deze organisaties, in beeld te brengen en met elkaar te delen. Tijdens de vergadering is door het RIVM nogmaals benadrukt dat er geen reden is te stoppen met sporten op de velden met SBR-rubbergranulaat.

## **Onderzoek RIVM**

Het onderzoek dat RIVM in opdracht van het ministerie van VWS uitvoert bestaat uit twee delen. Een veldonderzoek en een literatuuronderzoek.

### *Veldonderzoek samenstelling rubbergranulaat*

Om een representatief beeld te krijgen van de samenstelling van het rubbergranulaat in Nederland, onderzoekt het RIVM van 100 velden welke stoffen er in het rubbergranulaat zitten. Op 6 plekken op het veld worden monsters genomen. Per plek wordt minimaal 1 liter granulaat met een stofzuiger opgezogen en in een glazen fles meegenomen naar het laboratorium. In het lab wordt het rubbergranulaat geanalyseerd.

Een ander onderdeel van het onderzoek is dat met een selectie uit de verkregen monsters in het lab wordt gekeken in welke mate er stoffen onder bepaalde omstandigheden vrij kunnen komen. Denk hierbij aan huidcontact of het inslikken van het granulaat.

Voor de te gebruiken methoden en selectie van stoffen is ook gekeken naar de aanpak en resultaten van internationale onderzoeken.

## *Literatuuronderzoek*

De afgelopen jaren zijn er in meerdere landen onderzoeken uitgevoerd naar rubbergranulaat. Met literatuuronderzoek brengt het RIVM in kaart wat er nu bekend is over rubbergranulaat op sportvelden en de mogelijke gevolgen voor de gezondheid. En er wordt een overzicht gemaakt van normen voor rubbergranulaat in de huidige regelgeving. Hiervoor heeft het RIVM onder andere contact met ECHA (European Chemicals Agency) en EPA (Environmental Protection Agency), omdat zij op dit moment ook onderzoek doen naar dit onderwerp.

Onderdeel van het literatuur onderzoek is ook kennis verzamelen over blootstellingsscenario's en wat er bekend is over leukemie en lymfeklierkanker in relatie tot rubbergranulaat. Voor dit laatste deel van het onderzoek werkt het RIVM samen met het Internationaal Kanker Centrum Nederland.

De resultaten van het onderzoek moeten eind 2016 beschikbaar zijn. Er moet dan een duidelijk beeld zijn van de belangrijkste chemische stoffen in rubbergranulaat in Nederland en inzicht geven in mogelijke gezondheidseffecten van rubbergranulaat. Het is dus geen volledige risicobeoordeling, dat is in het gestelde tijdsbestek niet mogelijk. Wel geeft het de eerste antwoorden op de vragen die gesteld zijn door het Ministerie van VWS.

## **Onderzoek VACO – RecyBem**

In reactie op de ontstane onrust rond het rubbergranulaat hebben de Vereniging Band en Milieu en VACO, de branchevereniging voor de banden- en wielenbranche, de website [www.sbrcheck.nu](http://www.sbrcheck.nu) gelanceerd waar gemeenten en sportbesturen hun velden met SBR-granulaat kunnen aanmelden voor bemonstering. Aanmelden voor deze check kan tot 1 december 2016.

Via onafhankelijk onderzoek door SGS Intron wordt getest op het gehalte PAK's in het granulaat. Dit geeft aan veldeigenaren de mogelijkheid om inzicht te krijgen in hun specifieke situatie. Het RIVM is op de hoogte van dit onderzoek en de manier van onderzoek is op elkaar afgestemd.

Wilt u als gemeente uw velden laten testen en bent u niet opgenomen in de steekproef van het RIVM, dan kunt u zich aanmelden bij het onderzoek van VACO-RecyBem. Hiermee wordt voorkomen dat er verschillende onderzoeken ontstaat die variëren in kwaliteit en opzet.

## **Andere onderzoeken**

### *ECHA-onderzoek naar rubbergranulaat*

Het Europees Chemicaliën Agentschap (ECHA) verricht momenteel ook onderzoek naar de samenstelling van rubbergranulaat. Dit op verzoek van de Europese Commissie, vanuit voortdurende aandacht voor PAKs in consumentenproducten en mengsels. De afkorting PAKs staat voor polycyclische aromatische koolwaterstoffen. PAKs zijn kankerverwekkende stoffen die vrij kunnen komen uit rubbergranulaat, maar bijvoorbeeld ook als je eten laat aanbranden tijdens barbecueën. De resultaten van dit ECHA-onderzoek worden verwacht in februari 2017.

*RIVM-onderzoek naar rubbertegels*

Het RIVM werkt op dit moment ook aan een risicobeoordeling van valdempingtegels die van rubbergranulaat worden gemaakt. Deze tegels worden vaak gebruikt onder kinderspeeltoestellen. De resultaten hiervan komen begin 2017 beschikbaar.

In ons online-dossier Kunstgras en Gezondheid op [Sportengemeenten.nl](http://Sportengemeenten.nl) kunt u nadere informatie over deze lopende onderzoeken vinden.

André de Jeu

Directeur

Vereniging Sport en Gemeenten

Postbus 16268, 2500 BG Den Haag; Bezoekadres: Nassaulaan 12, Den Haag